

Το παρακάτω άρθρο αφορά τη χρήση του όρου Λαϊκή Εξουσία από κάποιες ελευθεριακές οργανώσεις στη λατινική αμερική. Γράφτηκε από τον Rafael Uzcátegui και δημοσιεύτηκε στην αναρχική εφημερίδα του Μπουένος Άιρες (n°57) τον γενάρη του 2010. Στα ισπανικά μπορείτε να το βρείτε στο :

<https://rafaeluzcategui.wordpress.com/2010/12/09/grupos-libertarios-y-poder-popular-dinamitando-el-anarquismo-desde-adentro/>

Και μια μετάφραση στα γαλλικά στο : <https://infokiosques.net/spip.php?article1148>

Στο ίδιο θέμα, ένα πιο πρόσφατο κείμενο του ίδιου συγγραφέα με τίτλο "Ο κρατικοκεντρικός αναρχισμός της λαϊκής εξουσίας", μπορείτε να βρείτε στο :

<https://rafaeluzcategui.wordpress.com/2014/03/30/el-anarquismo-estadocentrico-del-poder-popular/>

Ένα άλλο κείμενο με τίτλο "μεταξύ Πλατφόρμας και Κομματος : οι αυταρχικές τάσεις και ο αναρχισμός", το οποίο αναλύει την τάση του Εσπεσιφίσμο, τη σχέση της τάσης αυτής με την "Οργανωτική Πλατφόρμα των Ελευθεριακών Κομμουνιστών", καθώς και την επιρροή των μαρξιστικών ιδεών και πρακτικών σε όλο αυτό το κομμάτι, μπορείτε να βρείτε στο :

<http://materialanarquista.espiv.net/2012/03/23/entre-la-plataforma-y-el-partido-las-tendencias-autoritarias-y-el-anarquismo/>

Οι λέξεις, οι φράσεις και οι υποσημειώσεις που παρατίθενται με πλάγιους χαρακτήρες προέρχονται από τον μεταφραστή.

Αναρχικές ομάδες και Λαϊκή Εξουσία : προκαλώντας έκρηξη στον αναρχισμό εκ των έσω

Η έλλειψη χώρων συζητήσεων και ανταλλαγής απόψεων μεταξύ των αναρχικών στη Λατινική Αμερική καθιστά απαραίτητο να αναφέρονται οι πηγές και οι χώροι από τους οποίους προέρχονται οι αναλέσεις και οι σκέψεις πάνω σε συγκεκριμένα θέματα. Η έλλειψη οργανικής συνέχειας ή η έλλειψη κινήματος αν προτιμάτε, μας επιβάλλει έναν τύπο κυκλικών συζητήσεων, όπου τα υπονοούμενα δεν έχουν καμία θέση, αν βέβαια αυτό που επιθυμούμε είναι ένας πραγματικός διάλογος και η αντιπαράθεση επιχειρημάτων.

Αυτό το άρθρο έχει ως στόχο να αμφισβητήσει τη χρήση του όρου "Λαϊκή Εξουσία"¹ από ορισμένους ελευθεριακούς κύκλους², χωρίς να προσπαθεί να κλείσει μια συζήτηση, η οποία βέβαια δεν έχει γίνει ακόμα με την αναγκαία αυστηρότητα (εκτός από κάποια διάσπαρτα γραπτά κείμενα), και εν τέλει δεν θα γίνει εδώ, λόγω περιορισμένου χώρου. Η πρόσκλησή μας για συζήτηση πρέπει να αρχίσει με μερικές διευκρινίσεις. Εκείνοι που προωθούν τη χρήση του όρου "Λαϊκή Εξουσία" (σε ορισμένες χώρες με μεγαλύτερη ορατότητα από άλλες) προκειμένου να παρασκευάσουν μια υποτιθέμενη αναρχική πρόταση, επαρκή για την εποχή μας, το κάνουν για να διαφοροποιηθούν από άλλους και άλλες ελευθεριακούς τους οποίους αντιμετωπίζουν ως ανταγωνιστές, περιέργως με πολύ μεγαλύτερο ζήλο από ό,τι το υπόλοιπο της εξουσιαστικής/αυταρχικής αριστεράς. Σύμφωνα λοιπόν με τους υποστηρικτές της Λαϊκής Εξουσίας, ο αναρχισμός αυτός της Λαϊκής Εξουσίας αντιτίθεται σε έναν άλλο αναρχισμό που περιγράφουν (κατά Μάρεϊ Μπούκτσιν) ως "τρόπο ζωής"³, υποτιμούν ως "δογματικό", "ελιτίστικο" και "παγιδευμένο στο παρελθόν", αναφερόμενο σ' αυτό που ονομάζουμε "εξεγερσιακό αναρχισμό". Δεν μπορούμε να αρνηθούμε ότι ορισμένες πρωτοβουλίες στην αμερικανική ήπειρο μπορεί να έχουν μερικά ή όλα αυτά τα χαρακτηριστικά. Ωστόσο, αρνούμαστε κατηγορηματικά ότι η ποικιλία των εκφράσεων του ελευθεριακού κινήματος, από το Ρίο Γκράντε ως την Παταγονία, μπορεί να απλοποιηθεί αποκλειστικά και μόνο με βάση αυτόν το μανιχαϊσμό: "ο οργανωμένος αναρχισμός (όπως αποκαλούν τους εαυτούς τους οι λάτρεις της Λαϊκής Εξουσίας) από τη μία και ο "εξεγερσιακός αναρχισμός" από την άλλη.

Ωστόσο, ο αναρχισμός στον οποίο αναφερόμαστε και του οποίου είμαστε κομμάτι, είναι αυτός που (ενώ αναγνωρίζει τη σημασία της συμμετοχής σε "ειδικές" ελευθεριακές ομάδες πολιτικής συγγένειας) θεωρεί ότι οι αναρχικές αξίες μπορούν να αναπτυχθούν μόνο σε ένα δυναμικό χώρο κοινωνικών κινήσεων, οργανωμένων οριζόντια και αυτόνομα, μέσα σε συγκεκριμένους και πραγματικούς αγώνες που στοχεύουν στη βελτίωση των καταπιεσμένων οποιουδήποτε τύπου, στο εδώ και στο τώρα. Και η αναρχική παρέμβαση πλάι στους ανθρώπους που έχουν διαφορετικές ιδέες, δεν ξεθωριάζει την αναρχική μας ταυτότητα, αλλά αντιθέτως την ενισχύει. Διότι οι αξίες - και όχι οι ετικέτες - που το κίνημά μας έχει υπερασπιστεί σε όλη την ιστορία μπορούν να εμπνεύσουν (και να βιώθουν από) οποιονδήποτε έχει φιλοδοξίες για κοινωνική δικαιοσύνη και ελευθερία, και όχι μόνο (από) μια μικρή ομάδα πεπεισμένων αναρχικών.

Το παλιό φάντασμα της δικτατορίας του προλεταριάτου

Η παραπάνω ιδέα δεν είναι ούτε η καλύτερη, ούτε η μοναδική που αμφισβητεί την πόλωση κατασκευασμένη από τους μαυροκόκκινους υποστηρικτές της Λαϊκής Εξουσίας: από τη μία πλευρά είναι αυτοί, που χτίζουν την οργάνωση δίπλα στο λαό, σε μια άνευ προηγουμένου και ανορθόδοξη ερμηνεία του αναρχισμού. Από την άλλη πλευρά, οι δογματικοί αναρχικοί των καφενείων και των βιβλιοθηκών, κλεισμένοι σε απομακρυσμένα γκέτο μακριά από τις μάζες και των οποίων οι περιπετειώδεις πρωτοβουλίες τροφοδοτούν την αντίδραση. Τέτοιου είδους ερμηνείες υποτιμούν την συζήτηση και ουσιαστικά αποκρύπτουν την επιπολαιότητα των προτάσεων των "οργανωμένων αναρχικών". Ας παρουμε τα πράγματα ένα προς ένα.

Η χρήση του όρου Λαϊκή Εξουσία γίνεται μόδα κατά την περίοδο όπου στην αμερικανική ήπειρο εμφανίζονται αριστερές και "προοδευτικές" κυβερνήσεις. Σε γενικές γραμμές, ένα μεγάλο μέρος της αριστεράς προτείνει τη δημιουργία της Λαϊκής Εξουσίας, χωρίς να διευκρινίζει τι σημαίνει αυτός ο όρος. Στη χώρα μας, η σύγχυση είναι ακόμη μεγαλύτερη, διότι τα σωστά πράγματα ονομάζονται χρησιμοποιώντας λάθος αντιλήψεις. Λέγαμε προηγουμένως ότι ως αναρχικοί δεν μας πολυενδιαφέρουν οι ετικέτες, αλλά όπως έχουμε εξηγήσει, ο όρος Λαϊκή Εξουσία έχει μια έννοια η οποία απλά μηδενίζει τις αξίες που μας

¹ *Poder Popular στα ισπανικά.*

² *Ο όρος Λαϊκή Εξουσία χρησιμοποιείται στη λατινική αμερική από οργανώσεις της τάσης Πλατφόρμα-Εσπεσιφίσιμο όπως η Αναρχική Ομοσπονδία Ουρουγουάης (FAU), η Αναρχική Ομοσπονδία Ρίο ντε Τζανειρο στη Βραζιλία (FARJ), η Ομοσπονδία Οργανώσεων Βάσης στην Αργεντινή (FOB), το Μέτωπο Ελευθεριακών Φοιτητών στη Χιλή (FEL) και άλλες μικρότερες οργανώσεις. Αρκετές από αυτές εκφράζονται σε διεθνές επίπεδο μέσω του <http://www.anarkismo.net/>*

³ *βλ. Μάρεϊ Μπούκτσιν "Κοινωνικός αναρχισμός ή lifestyle αναρχισμός".*

καθορίζουν ως αντι-εξουσιαστές. Ας δούμε τον ορισμό που χρησιμοποιείται από το CILEP στην Κολομβία⁴ : "Η Λαϊκή Εξουσία είναι πρώτα και κύρια μια δύναμη, διότι προσδοκά το μελλοντικό κόσμο, διότι δείχνει στο παρόν τι πρόκειται να έρθει στο μέλλον. Αυτό είναι πολύ σημαντικό, διότι είναι μάταιο να προσπαθήσουμε να οικοδομήσουμε μια ελεύθερη κοινωνία χρησιμοποιώντας μέσα καταπιεστικά, ιεραρχικά, μέσα που διευκολύνουν τις διακρίσεις" (<http://www.anarkismo.net/article/12227>). Όπως θα δούμε, ο παραπάνω ορισμός, δεν έχει κάτι το καινούριο σε σύγκριση μ'αυτά που λέγαν οι αναρχικοί κατά τη διάρκεια του περασμένου αιώνα. Ο ορισμός αυτός περιγράφει αυτό που παλιά ονομαζόταν "αυτοδιαχείριση", "άμεση δράση", "κολεκτιβισμός" ή παρόμοιες αλλές έννοιες που συχνά χρησιμοποιούνται στον ελευθεριακό λόγο. Ο μόνος λόγος που ένας ξένος όρος χρησιμοποιείται ως ημέτερος είναι για να χτίζονται γέφυρες και να δημιουργούνται συμμαχίες με πρωτοβουλίες που κάνουν μια διαφορετική χρήση του όρου "Λαϊκή Εξουσία". Το γλωσσικό λαθρεμπόριο δικαιολογείται στο όνομα του δήθεν "αντι-δογματισμού", ενώ ο σκοπός είναι να ομαλοποιήσει μεταξύ των αναρχικών τη χρήση εννοιών και αναφορών που προέρχονται από αριστερές κομματικές οργανώσεις. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι το άρθρο του CILEP ξεκινά με ένα απόσπασμα του Μίγκελ Ενρίκες, ιδρυτή του χιλιανού MIR⁵.

Είδαμε ότι οι επιθετικοί προσδιορισμοί δεν είναι ούτε τυχαίοι ούτε αθώοι. Ο όρος Λαϊκή Εξουσία φέρνει ξανά στην επικαιρότητα αυτό που οι αυταρχικοί κομμουνιστές ονομάζαν "δικτατορία του προλεταριάτου" πριν από την πτώση του τείχους. Το ρωσικό λεξικό της φιλοσοφίας ορίζει τη δικτατορία του προλεταριάτου ως "το αποτέλεσμα της συντριβής του καπιταλιστικού καθεστώτος και της καταστροφής του αστικού κράτους (...) Το προλεταριάτο χρησιμοποιεί την ισχύ του για να συντρίψει την αντίσταση των εκμεταλλευτών, για να εδραιώσει τη νίκη της επανάστασης, για να απομακρύνει έγκαιρα τις προσπάθειες αποκατάστασης της εξουσίας της αστικής τάξης και για να αμυνθεί ενάντια στις επιθέσεις της διεθνούς αντίδρασης". Η εξήγηση αυτή θα μπορούσε να είναι και η δική μας. Ωστόσο, αν υπάρχει ένα πράγμα για το οποίο οι αναρχικοί (που προηγήθηκαν από εμάς) πολέμησαν, είναι αυτή ακριβώς η δικτατορία του προλεταριάτου. Και τα περισσότερα από τα επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν (ενάντια στη δικτατορία του προλεταριάτου), θα μπορούσαμε να τα χρησιμοποιήσουμε κι εμείς σήμερα για να συζητήσουμε με τους "ελευθεριακούς" λάτρεις της Λαϊκής Εξουσίας. Ο Μπακούνιν για παράδειγμα, στο "Κρατισμός και Αναρχία", δήλωνε : "απο όποια οπτική γωνία κι αν κοιτάξουμε το πρόβλημα, φτάνουμε πάντα στο ίδιο θλιβερό συμπέρασμα, στη διαχείριση δηλαδή της μεγάλης πλειοψηφίας των μαζών από μια προνομιούχα μειοψηφία. Αλλά αυτή η μειοψηφία, λένε οι μαρξιστές, θα αποτελείται από εργαζομένους. Ναι, ίσως εκείνοι που ήταν κάποτε εργαζόμενοι, αλλά όταν γίνουν ηγέτες ή εκπρόσωποι του λαού, παύουν να είναι εργαζόμενοι και παρακολουθούν τους ανθρώπους που εργάζονται από την "υπεροχή" της κυβέρνησης. Όχι, δεν αντιπροσωπεύουν πλέον τον λαό, αλλά τους εαυτούς τους και τις αξιώσεις τους για να κυβερνούν το λαό".

Πιο πρόσφατα, η έννοια της λαϊκής εξουσίας επιχειρήθηκε να αναπτυχθεί κατά τη διάρκεια της ακρωτηριασμένης κυβερνητικής εμπειρίας του Σαλβαδόρ Αλιέντε στη Χιλή, και αργότερα ως πρόταση κυβέρνησης από αριστερές πρωτοβουλίες, όπως στη Βενεζουέλα του Τσάβες, όπου όλες οι κυβερνητικές υπηρεσίες και τα υπουργεία επαναλειτούργησαν ως " Αρχές Λαϊκής Εξουσίας"⁶.

Τα δυο προβλήματα της Λαϊκής Εξουσίας

Όπως ακριβώς η Δικτατορία του Προλεταριάτου προκαλούσε στο παρελθόν δύο ερωτήματα : "τι είναι η δικτατορία;" και "τι είναι το προλεταριάτο;", με τον ίδιο τρόπο και η Λαϊκή Εξουσία εκ των προτέρων περιέχει δύο προβλήματα : "για ποια εξουσία μιλάμε;" και "ποιος ορίζει το τι είναι λαϊκό;"

Η λέξη εξουσία⁷ είναι πολυσήμαντη και ερμηνεύεται με διαφορετικούς τρόπους. Πρώτον, περιγράφει μια ικανότητα, την ικανότητα που έχουμε να κανουμε κατι, το λεγόμενο "δύναμαι-κάνω". Από την άλλη πλευρά, η λέξη εξουσία εκφράζει μια σχέση κυριαρχίας, μια "εξουσία πάνω σε ...". Ο Τζον Χόλογουει εξηγεί ότι το "δύναμαι-κάνω" μετατρέπεται στο αντίθετο του, στο "εξουσία πάνω σε ..." λόγω του τεμαχισμού της κοινωνικής ροής του πράττειν. Εκείνοι που μιλάνε για την Λαϊκή Εξουσία από μια αναρχική σκοπιά, προβάλλουν ατελείωτα το "δύναμαι-κάνω" χωρίς να εξηγούν πώς μπορεί να αποφευχθεί η μετατροπή του στο "εξουσία πάνω σε ...". Ο ιρλανδός μαρξιστής δεν μπόρεσε να το εξηγήσει ούτε και αυτός, γεγονός το οποίο τον έκανε να επιλέξει τον αναρχικό δρόμο : προτείνει να αλλάξουμε τον κόσμο χωρίς να πάρουμε την

⁴ Στα ελληνικά : http://futura-blog.blogspot.fr/2009/03/blog-post_11.html

⁵ Κίνημα Επαναστατικής Αριστεράς, Χιλή.

⁶ Για παράδειγμα : " Υπουργείο Λαϊκής Εξουσίας για την Άμυνα".

⁷ Poder στα ισπανικά, Pouvoir στα γαλλικά, ρήμα ή επίρρημα ανάλογα με τον τρόπο χρήσης...

εξουσία. Και αυτό γιατί η λέξη εξουσία είναι ρήμα και επίρρημα ταυτόχρονα. Ως πολιτική πρόταση, η χρήση του όρου "Εξουσία" (ως επίρρημα) έχει ένα μοναδικό νόημα: τις σχέσεις Αρχής (*εξουσιαστικές*) που έχουν κάποιοι άνθρωποι σε σχέση με άλλους. Και αν παλιότερα η χρήση της λέξης "δικτατορία" (*του προλεταριάτου*) δεν μπορούσε παρά να έχει τις γνωστές συνέπειες, στις μέρες μας, η συσσώρευση εξουσίας, ανεξάρτητα από τον επιθετικό προσδιορισμό που χρησιμοποιείται, θα έχει μόνο ένα αποτέλεσμα : την καταπίεση.

Δεύτερον, χρησιμοποιείται ένας νέος ορισμός της λέξης "λαϊκή". Ο "λαός" ορίζεται με τρόπο ασαφή και ανακριβή που μπορεί να σημαίνει οτιδήποτε. Τι είναι λαϊκό και τι δεν είναι; Ας υποθέσουμε ότι λαϊκό είναι το να γεννηθεί κάποιος στις πιο αποκλεισμένες κοινωνικά κατηγορίες. Αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό έχει βαρύτητα για μια ζωή, ανεξάρτητα από το ρόλο και τις πράξεις του εν λόγω προσώπου; Ο Λούλα, που προέρχεται από την εργατική τάξη, είναι ένας πρόεδρος "λαϊκός"; Ή, αντίθετα, η λέξη "λαϊκό" σημαίνει αυτό που είναι αποδεκτό από την πλειοψηφία; Εν τέλει, αυτή η μυθοποίηση του "λαϊκού" σε αντιδιαστολή με το "ελιτίστικο" εξιδανικεύει αυτούς που απαρτίζουν το "λαϊκό", οι οποίοι θεωρούνται καλοί από τη φύση τους. Και όποιος έχει ζήσει σε μια γειτονιά ή σε μια φαβέλα γνωρίζει ότι η σύνθεσή τους είναι τόσο ποικιλόμορφη όσο και στην υπόλοιπη κοινωνία : άνθρωποι εν δυνάμει επαναστατικοί που ζουν με άλλους, σαφώς συντηρητικούς. Αυτή η ψευδής αντιπαράθεση, μεταξύ της "λαϊκής εξουσίας" εναντίον "της εξουσίας των ελίτ" αποκρύπτει την πολλαπλότητα των σχέσεων κυριαρχίας που ο Φουκώ έχει περιγράψει στο "Η μικροφυσική της εξουσίας".

Κρίση της αριστεράς, κρίση του αναρχισμού

Δεν είναι μυστικό ότι η επαναστατική θεωρία και πρακτική βρίσκεται εν μέσω κρίσης σε όλο τον κόσμο. Η έλλειψη νέων προτάσεων και η σύγχυση αφορούν και τον αναρχισμό. Το παράξενο είναι ότι κάποιες ελευθεριακές οργανώσεις προτείνουν ως καινοτόμες στρατηγικές που είναι αντίθετες προς την ελευθερία και την κοινωνική δικαιοσύνη, όπως μας απέδειξε ο αναρχικός σοσιαλισμός σε διαφορετικές χρονικές στιγμές της ιστορίας. Η προώθηση της Λαϊκής Εξουσίας από κάποιες πρωτοβουλίες αναρχικών τις τοποθετεί στην ουρά οργανώσεων, των οποίων η τακτική συνίσταται στην συσσώρευση δυνάμεων για την κατάληψη της πολιτικής εξουσίας. Πιστεύουμε ότι οι περισσότεροι σύντροφοι που επέλεξαν αυτή τη στρατηγική κάνουν λάθος, δεν έχουν σαφείς αναφορές και αγνοούν, μεταξύ άλλων, τους επαναστατικούς αγώνες σε όλο τον κόσμο. Ωστόσο, είναι σαφές ότι συγκεκριμένες πρωτοβουλίες προτίθενται να προκαλέσουν έκρηξη στον αναρχισμό εκ των έσω. Όλο αυτό προέρχεται από πολιτικά κόμματα της εξουσιαστικής αριστεράς τα οποία, έχοντας να αντιμετωπίσουν την περιφρόνηση για τα πενιχρά ιστορικά τους αποτελέσματα και προκειμένου να ανανεωθούν, υιοθετούν ένα ψευδο-ελευθεριακό πρόσωπο. Είναι ένα πράγμα το να τοποθετείσαι στην ουρά των αριστερών κομμάτων - όσο ριζοσπαστικά κι αν αυτά θέλουν να θεωρούνται - και άλλο πράγμα, πολύ διαφορετικό, να συμμετέχεις στις κοινωνικές εντάσεις και συγκρούσεις ενάντια στις κατεστημένες εξουσίες.

Είναι λυπηρό το γεγονός ότι οι πιο ενδιαφέρουσες συνεισφορές για την ενίσχυση των συγκρούσεων και την προώθηση των λαϊκών αγώνων στην περιοχή, προέρχονται από τάσεις που αυτοαποκαλούνται "αυτόνομες" (Χόλγουοϋ, συλλογικότητα *Situaciones*). Και βέβαια αυτές οι τάσεις συμπεριέλαβαν αναρχικές αξίες στις προτάσεις τους, εξηγώντας ότι αυτό είναι ένα από τα αποτελέσματα της "εξέλιξης" του μαρξισμού τους. Εν τούτοις, αυτή η κρίση, όπως και οι άλλες, καθιστούν ταυτόχρονα μια ευκαιρία. Αλλά για να ξεπεραστεί αυτό το αδιέξοδο, αυτό το πισωγύρισμα στο οποίο μας καλούν οι τυφλωμένοι της Λαϊκής Εξουσίας, πρέπει να πειραματιστούμε με πάθος στην καθημερινή ζωή και να αποκρυπτογραφήσουμε τα αινίγματα και τις προκλήσεις της εποχής μας. Σ' αυτό το σημείο θα συμφωνήσουμε με τα λόγια του αγαπημένου μας Ντένιελ Μπαρέτ⁸, του οποίου χαιρετίζουμε τη μνήμη : "μια ελευθεριακή σοσιαλιστική και κοινωνική δημιουργία δεν μπορεί να προέλθει ως το αυθόρμητο αποτέλεσμα μιας ιστορικής νεφελώδους νομιμότητας, ούτε το αποτέλεσμα της πρόθεσης κάποιου ηγέτη, ούτε μιας μηχανικής επιχείρησης υπό τη μορφή κεντρικού σχεδιασμού, ούτε μιας σύμπτωσης, ούτε μιας μαγικής εξέλιξης : μια ελευθεριακή σοσιαλιστική κοινωνία μπορεί να είναι μόνο το αποτέλεσμα μιας βαθιάς αυτόνομης απόφασης και μιας μακράς σειράς αγώνων και πράξεων που σχηματίζονται στη συλλογική συνείδηση. "

⁸ *Daniel Barret είναι ένα από τα ψευδώνυμα που χρησιμοποιούσε ο Rafael Sposito, αναρχικός από την Ουρουγουάη. Ο Barret, ελάχιστα γνωστός στην ευρώπη, συμμετείχε σε διάφορες αναρχικές συλλογικότητες μεταξύ των οποίων και η Αναρχική Ομοσπονδία Ουρουγουάης (FAU). Εγκατέλειξε την FAU για δεύτερη φορά, ασκώντας κριτική στις έννοιες του Αντιιμπεριαλισμού και της Λαϊκής Εξουσίας. Συμμετείχε στην έκδοση "El Libertario" (Ο Ελευθεριακός) από το Καράκας στη Βενεζουέλα : <http://periodicoellibertario.blogspot.fr/> και <https://www.nodo50.org/ellibertario/>*